

การตีความอุปาลิวาสูตฺรโดยใช้อรรถปริวรรตศาสตร์ของฮันส์-จอร์จ กาดาเมอร์
Interpreting the Upālivāda Sutta
by using Hans-Georg Gadamer's Hermeneutics

พระมหาวัชรธรรม ญาณกิตติ (ศรีชัย)*

Phramaha Warantorn Yanakitti (Srikhuy)

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม**

Maechee Kritsana Raksachom

อรชร ไกรจักร***

Orachon Kraichakr

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: warantorn999@gmail.com

Received: August 08, 2024

Revised: October 06, 2024

Accepted: October 10, 2024

บทคัดย่อ

ในอุปาลิวาสูตฺร พระพุทธเจ้าและนิครนถนาภบุตรมีพรรณณะเกี่ยวกับคำสอนเรื่องกรรมแตกต่างกันในประเด็นว่าด้วยผลของกรรม บทความนี้จึงมุ่งตอบคำถามว่า เหตุใดพระพุทธเจ้าจึงมีพรรณณะว่า มโนกรรมมีผลมากที่สุด เหตุใดนิครนถนาภบุตรจึงมีพรรณณะว่ากายทัมชะหรือกรรมทางกายมีผลมากที่สุด เนื้อหาในบทความนี้แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ (๑) ส่วนที่ ๑ กล่าวถึงการกำเนิดและพัฒนาการของอรรถปริวรรตศาสตร์ (๒) ส่วนที่ ๒ กล่าวถึงอรรถปริวรรตศาสตร์ของฮันส์-จอร์จ กาดาเมอร์ (๓) ส่วนที่ ๓ ตีความคำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธเจ้าและนิครนถนาภบุตรตามที่ปรากฏในอุปาลิวาสูตฺรโดยใช้อรรถปริวรรตศาสตร์ของฮันส์-จอร์จ กาดาเมอร์ ผลการตีความพบว่า อคติ (Prejudice) คือความเชื่อหรือความเข้าใจของพระพุทธเจ้า ก็คือว่า ใจมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นแรงผลักดันให้คุณคนกระทำความกรรมทางกาย วาจาใจ และสภาวะธรรมทั้งหมดตามพรรณณะของพระพุทธองค์ล้วนมีใจเป็นประธานทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ อคติ (Prejudice) หรือความเชื่อความเข้าใจดังกล่าวนี้จึงกำหนดขอบฟ้า (Horizon)

* นักวิชาการอิสระ Independent Scholar

** รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม Assoc.Prof.Dr.Maechee Kritsana Raksachom บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

*** ผศ.ดร.อรชร ไกรจักร Asst.Prof.Dr.Orachon Kraichakr บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

ของพระพุทธเจ้า ทำให้พระพุทธองค์ทรงมีทรรศนะว่า มโนกรรมมีผลมากที่สุด (๒) อคติ (Prejudice) คือ ความเชื่อหรือความเข้าใจของนิครนถาณบุตร ก็คือว่า การทรมานร่างกายให้ได้รับความทุกข์จะทำให้ชีวิตะ บริสุทธิ์หลุดพ้นจากอกุศลกรรมหรือกรรมเก่า และชีวิตะตามทรรศนะของท่านก็ถูกจัดอยู่ในฝ่ายสสารด้วย ท่านให้ความสำคัญกับสสาร ด้วยเหตุนี้ อคติ (Prejudice) หรือความเชื่อความเข้าใจดังกล่าวนี้จึงกำหนด ขอบฟ้า (Horizon) ของนิครนถาณบุตร ทำให้ท่านมีทรรศนะว่า กายทัณทะมีผลมากที่สุด อย่างไรก็ตามก็ดี อาจถูกโต้แย้งภายหลังได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงตัดกิเลสพร้อมกับอัสวะได้อย่างสิ้นเชิง นิครนถาณบุตร มีความบริสุทธิ์ มีญาณทัสนะ เหตุใดในบทความนี้จึงอธิบายว่า พระพุทธเจ้าทรงมีอคติ นิครนถาณบุตร มีอคติ การกล่าวว่า พระศาสดาทั้งสองมีอคติเหมือนกำลังยึดยึดความไม่บริสุทธิ์คืออคติให้กับท่าน ทั้งที่ ท่านไม่มีอคติเลย ข้อโต้แย้งนี้สามารถตอบได้ว่า คำว่า อคติ ตามแนวคิดของกาดาเมอร์ ไม่ใช่ความลำเอียง เพราะรัก เกลียดชัง หลงหรือกลัวอันเป็นฝ่ายอกุศล แต่หมายถึง ความเชื่อหรือความเข้าใจที่ทำหน้าที่เป็น กรอบอ้างอิงให้มนุษย์เข้าใจโลกและสิ่งรอบตัวได้ดีขึ้น ในแง่นี้ คำว่า อคติ ตามแนวคิดของเขาจึงเป็น คำกลาง ๆ (Neutral term) ไม่ใช่คำที่มีความหมายเชิงลบ (Negative term) ดังนั้น การอธิบายว่า พระพุทธเจ้าทรงมีอคติ นิครนถาณบุตรมีอคติ จึงไม่ใช่การยึดยึดความไม่บริสุทธิ์คืออคติให้กับท่าน แต่เป็นการอธิบายว่า พระศาสดาทั้งสองมีความเชื่อหรือความเข้าใจแบบนี้

คำสำคัญ: การตีความ; อรรถปริวรรตศาสตร์; อุปาลิวาสสูตร; ฮันส์-จอร์จ กาดาเมอร์

Abstract

In the Upālivāda Sutta, the Buddha and Nigaṇṭha Nātaputta hold differing views on the doctrine of karma, specifically regarding the consequences of actions. This article aims to address the question: Why does the Buddha consider mental actions (mano-kamma) to have the greatest impact, while Nigaṇṭha Nātaputta believes that physical actions (kāyaduccharita) have the most significant consequences? The article is divided into three parts: (1) The first part discusses the origin and development of hermeneutics. (2) The second part elaborates on Hans-Georg Gadamer's hermeneutics. (3) The third part interprets the teachings on karma as presented in the Upāli Sutta, applying Gadamer's hermeneutical approach. The interpretation reveals that, for the Buddha, prejudice refers to his belief or understanding that the mind plays a central role as the primary driving force behind physical, verbal, and mental actions. From the Buddha's perspective, all phenomena (dhammā) are inherently led by the mind, which consequently defines his horizon and leads him to view mental action (mano-kamma) as holding the greatest significance. On the other hand, for Nigaṇṭha Nātaputta,

prejudice refers to his belief or understanding that physical suffering purifies one's life-force, leading to liberation from atomic karma or past karma. In his view, the life-force (jīva) is material and given importance accordingly. This prejudice shapes Nāṭaputta's horizon, making him regard bodily restraint (kāya-daṇḍa) as holding the utmost importance. However, it could be argued that the Buddha completely eradicated defilements (kilesa) and mental taints (āsava), and that Nigaṇṭha Nāṭaputta was also pure and enlightened. So why does this article portray the Buddha and Nigaṇṭha Nāṭaputta as Prejudiced? Describing them as Prejudiced may seem like labeling them as impure, when in reality they were not. This objection can be addressed by clarifying that, according to Gadamer's concept, the term "prejudice" does not refer to partiality driven by love, hatred, delusion, or fear, which are considered unwholesome. Instead, it refers to beliefs or understandings that serve as a framework for humans to better comprehend the world and their surroundings. In this sense, "prejudice" is a neutral term, not a negative one. Therefore, describing the Buddha and Nigaṇṭha Nāṭaputta as having Prejudiced is not labeling them as impure, but rather acknowledging that they had specific beliefs and understandings.

Keyword: Interpreting; Hermeneutics; Upālivāda Sutta; Hans-Georg Gadamer

บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงประกอบด้วยพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ พระมหากรุณาธิคุณต่อมวลมนุษยชนในโลก พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจเพื่อความสงบร่มเย็นของชาวโลก และนำพาให้หลุดพ้นจากความทุกข์ในวัฏสงสาร ตลอดพระชนม์ชีพ พระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมวินัยด้วยพระวิริยภาพอันมั่นคงไม่ทรงท้อพระทัย ทรงมุ่งหวังประโยชน์ต่อชาวโลกเท่านั้น นอกจากนี้ พระพุทธองค์ทรงมุ่งหวังให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่นสถาพรเพื่อประโยชน์แก่อนุชนรุ่นหลังในอนาคต ดังข้อความในอายุสังขารุ สัสซชนสูตรว่า เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่เหล่าภิกษุ..เหล่าภิกษุณี..เหล่าอุบาสก...เหล่าอุบาสิกาผู้เป็นสาวกของเรายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก้แล้วแก้ ไม่บรรลุธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบยิ่ง ไม่ประพฤติตามธรรมเรียนกับอาจารย์ของตนแล้วแต่ก็ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามปรปวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้^๑

^๑ ชุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๕๑/๒๘๑.

ตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมวินัยจำนวนมาก แต่พระธรรมวินัย ยังไม่ได้รับการจัดหมวดหมู่ ภายหลังพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระสงฆ์ ๕๐๐ รูป มี พระมหากัสสปะเป็นประธาน ได้ทำสังคายนาครั้งที่ ๑ เพื่อจัดหมวดหมู่พระธรรมวินัย แต่การสังคายนาครั้งที่ ๑ ยังไม่ได้แบ่งให้เป็นพระไตรปิฎก แบ่งเฉพาะพระธรรมและพระวินัยเท่านั้น ต่อมา ในการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ พระสงฆ์ ๑,๐๐๐ รูป มีพระโมคคัลลิตุตรติสสเถระเป็นประธานได้แบ่งออกเป็น ๓ ปิฎก มีชื่อเรียกว่า “พระไตรปิฎก” พระไตรปิฎก คือ หมวดหมู่คำสอน มี ๓ ปิฎก ได้แก่ (๑) พระวินัยปิฎก เกี่ยวกับสิกขาบทของพระภิกษุ พระภิกษุณี วิธีการทำสังฆกรรม การบรรพชา อุปสมบท การสวดพระปาฏิโมกข์ เป็นต้น (๒) พระสุตตันตปิฎก เกี่ยวกับหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา เช่น ปฏิจจสมุปปาต อริยสัจ ๔ ไตรลักษณ์ นิพพาน และหลักธรรมสำหรับดำเนินชีวิต เช่น หิริโอตตปปะ สติสัมปชัญญะ สังคหวัตถุ ๔ นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในครั้งพุทธกาล เช่น เหตุการณ์การโต้ว่าที่ระหว่างพระพุทธเจ้า กับนักบวชนอกศาสนา และเกี่ยวข้องกับเรื่องเล่าการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้า เหล่าพระสาวก พระสาวิกา เป็นต้น (๓) พระอภิธรรมปิฎก เกี่ยวกับปรมัตถธรรม ๔ ได้แก่ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน ซึ่งอภิธรรมปิฎกได้อธิบายปรมัตถธรรม ๔ โดยนัยต่าง ๆ และเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ เป็นที่ทราบกันในกลุ่มชาวพุทธว่า พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่มีความถูกต้องแม่นยำ ชาวพุทธเมื่อได้อ่านพระไตรปิฎก มีแนวโน้มจะเชื่อพระไตรปิฎกอย่างสนิทใจ ข้อนี้สะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาของชาวพุทธที่มีต่อพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม พระไตรปิฎกไม่ใช่คัมภีร์ที่บันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้าเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่เป็นคัมภีร์ที่บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ในครั้งพุทธกาลและคำสอนของลัทธิอื่นซึ่งมีทรรศนะต่างจากพระพุทธศาสนาอีกด้วย แน่นนอนว่า หากชาวพุทธศึกษาคำสอนของลัทธิอื่นที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยมีได้วางใจเป็นกลาง พวกเขาคงตัดสินใจว่า คำสอนของลัทธิอื่นผิดหรือเป็นมิจฉาทิฎฐิ ข้อนี้ไม่ยุติธรรมสำหรับลัทธิอื่นเลย ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมีทรรศนะว่า การศึกษาพระไตรปิฎกในส่วนเกี่ยวข้องกับคำสอนของลัทธิอื่น ควรใช้อรรถปริวรรตศาสตร์ตะวันตกเป็นเครื่องมือในการศึกษา เพราะจะช่วยทำให้เข้าใจคำสอนของลัทธิอื่นตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกได้เป็นอย่างดี

อุปาลิวาหสูตรเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยข้อถกเถียงเกี่ยวกับคำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธเจ้าและนิครนถนาฏบุตร^๒ พระศาสดาทั้งสองเห็นร่วมกันว่า กรรมมี ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) กายกรรม (๒) วจีกรรม (๓) มโนกรรม แตกต่างเล็กน้อยในแง่ที่ว่า พระพุทธเจ้าทรงมีความเห็นว่า มโนกรรมมีผลมากที่สุด ในขณะที่นิครนถนาฏบุตรมีความเห็นว่า กายกรรม (กายทัณตะ) มีผลมากที่สุด^๓ แน่นนอนว่า หากผู้ใดศึกษา

^๒ นิครนถนาฏบุตร คือ นักบวชในอินเดียโบราณที่พัฒนากลายมาเป็นศาสนาเซนในปัจจุบัน, สุมาลี มหณรงค์ชัย, ภูมิปัญญาอินเดียโบราณ: ประวัติศาสตร์และปรัชญา ทางสายกลาง พุทธ พราหมณ์ เซน, (กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์, ๒๕๖๒), หน้า ๑๓๘.

^๓ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๖-๖๕/๕๓-๖๒.

อุปาลิวาทสูตรในฐานะเป็นชาวพุทธ เขาคงกล่าวว่า คำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธเจ้าถูกต้อง ในทางกลับกัน หากผู้ใดศึกษาอุปาลิวาทสูตรในฐานะลูกศิษย์ของนิครนถนาฏบุตร เขาคงกล่าวว่า คำสอนเรื่องกรรมของนิครนถนาฏบุตรถูก มาถึงตรงนี้ จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าและนิครนถนาฏบุตรมีทรรศนะเกี่ยวกับคำสอนเรื่องกรรมแตกต่างกัน จะอย่างไรก็ตาม หากใช้บรรณปริวรรตศาสตร์ของกาดามาเมอร์มาเป็นเครื่องมือในการตีความอุปาลิวาทสูตร น่าจะทำให้เข้าใจว่า เหตุใดพระพุทธเจ้าจึงมีทรรศนะว่ามนกรรมหรือกรรมทางใจ มีผลมากที่สุด เหตุใดนิครนถนาฏบุตรจึงมีทรรศนะว่ากายทัณฑ์หรือกรรมทางกายมีผลมากที่สุด ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการกำเนิดและพัฒนาการของบรรณปริวรรตศาสตร์ศึกษาบรรณปริวรรตศาสตร์ของฮันส์-จอร์จ กาดามาเมอร์ และตีความอุปาลิวาทสูตรโดยใช้บรรณปริวรรตศาสตร์ของกาดามาเมอร์

การกำเนิดและพัฒนาการของบรรณปริวรรตศาสตร์

บรรณปริวรรตศาสตร์เป็นศาสตร์สำหรับตีความคัมภีร์ไบเบิล (Bible) ภายหลังจากนำไปใช้ตีความคัมภีร์ศาสนาอื่น วรรณกรรม กฎหมาย ภาษา และบรรณปริวรรตศาสตร์ถูกนักปรัชญาพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เป็นศาสตร์ที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด ฉะนั้น ก่อนที่จะกล่าวถึงบรรณปริวรรตศาสตร์ของฮันส์-จอร์จ กาดามาเมอร์ ขอกล่าวถึงกำเนิดและพัฒนาการของบรรณปริวรรตศาสตร์เป็นอันดับแรกก่อน

บรรณปริวรรตศาสตร์ ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Hermeneutics” อ่านว่า “เฮอเมนูติกส์” มาจากรากศัพท์ในภาษากรีกว่า “Hermeneuein” แปลได้ว่าการแปล (to translate) การตีความ (to interpret) การอธิบายให้แจ่มแจ้ง (to clarify) รากศัพท์นี้มีความเกี่ยวข้องกับเทพสื่อสารของกรีกชื่อว่า เฮอร์มิส (Hermes) เทพองค์นี้มีปีกติดอยู่ที่เท้าสามารถเคลื่อนไหวไปมาได้อย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ เทพองค์นี้จึงมีหน้าที่รับข่าวสาส์นซึ่งไม่มีบริบทในเชิงประวัติศาสตร์จากพระเจ้า มาตีความเพื่อทำความเข้าใจข่าวสาส์นที่ได้รับมา แล้วนำไปแจ้งแก่มนุษย์ตามความเข้าใจของตน ไม่ได้ถ่ายทอดข่าวสาส์นแก่มนุษย์ในลักษณะแปลคำต่อคำ ด้วยเหตุนี้ ชื่อของเทพองค์นี้จึงถูกนำมาตั้งเป็นชื่อวิชานี้ว่า “เฮอเมนูติกส์”^๕ หรือนิยมแปลกันในสังคมไทยปัจจุบันว่า “บรรณปริวรรตศาสตร์”

แต่เดิม บรรณปริวรรตศาสตร์เป็นศาสตร์สำหรับใช้ตีความคัมภีร์ไบเบิล ทั้งนี้เพราะเกิดปัญหาว่า ชาวคริสต์แต่ละคนอ่านคัมภีร์ไบเบิลแล้วเข้าใจความหมายในคัมภีร์ไบเบิลแตกต่างกัน นอกจากนี้ หลายคนคิดว่า คัมภีร์ไบเบิลเป็นเพียงคำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตเล็ก ๆ น้อย ๆ จากพระเจ้า ทั้ง ๆ ที่ข้อความในคัมภีร์ไบเบิลมีความจริงอันเป็นสาระตั้งอยู่ในนั้น ปัญหาดังกล่าวนี้จึงเป็นจุดตั้งต้นของการนำบรรณปริวรรตศาสตร์เข้ามาใช้ในการตีความคัมภีร์ไบเบิล ส่วนเหตุผลและจุดมุ่งหมายของการตีความคัมภีร์

^๕ กิรติ บุญเจือ, *บรรณปริวรรตในปรัชญาศาสนาและจริยศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๖๐), หน้า ๓.

ไบเบิล มี ๔ ประการ ได้แก่ (๑) คัมภีร์ไบเบิลถูกเขียนขึ้นเพื่อสื่อสารมายังมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในสถานที่ที่แตกต่างกัน มีความแตกต่างด้านวัฒนธรรมและช่วงเวลาประวัติศาสตร์ (๒) คัมภีร์ไบเบิลเป็นพระวจนะของพระเจ้าซึ่งเปิดเผยต่อมนุษย์ในประวัติศาสตร์ ทุกข้อความมีความเกี่ยวข้องกับบริบทเชิงประวัติศาสตร์ (๓) เป้าหมายการตีความก็เพื่อค้นหาความหมายของข้อความที่พระเจ้าประสงค์จะสื่อสารจริง ๆ (๔) การตีความเพื่อค้นหาความหมายของข้อความที่ดี ควรทำอย่างระมัดระวัง ให้ความสนใจในทุกรายละเอียด^๕ จะเห็นได้ว่า อรรถปริวรรตศาสตร์มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจคัมภีร์ไบเบิลอย่างมาก หากศึกษาคัมภีร์ไบเบิลโดยไม่ใช้อรรถปริวรรตศาสตร์เป็นเครื่องมือในการศึกษา อาจเข้าใจข้อความในคัมภีร์ไบเบิลคลาดเคลื่อนจากพระประสงค์ของพระเจ้าได้

ต่อมาภายหลัง ราวศตวรรษที่ ๑๙ ชไลเออร์มาเคอร์ (Schleiermacher) มองว่า อรรถปริวรรตศาสตร์ไม่ควรถูกใช้เพื่อตีความคัมภีร์ไบเบิลเท่านั้น แต่ควรถูกใช้เพื่อตีความคัมภีร์ศาสนาอื่น วรรณกรรม กฎหมาย ภาษา ด้วยเหตุนี้ เขาจึงได้พัฒนาอรรถปริวรรตศาสตร์เฉพาะสู่ความเป็นอรรถปริวรรตศาสตร์ทั่วไป (General hermeneutics) ซึ่งอรรถปริวรรตศาสตร์ของเขา มี ๒ หลักการสำคัญ ได้แก่ (๑) การตีความเชิงไวยากรณ์ (Grammatical interpretation) หมายถึง การทำความเข้าใจความหมายของข้อความที่อยู่ในงานของผู้ประพันธ์ (Author) (๒) การตีความเชิงจิตวิทยา (Psychological interpretation) หมายถึง การทำความเข้าใจเพื่อสืบเสาะว่า ผู้ประพันธ์อยู่ในบริบท (Context) เช่นใดถึงตัดสินใจเขียนงานออกมาอะไรเป็นแรงผลักดันในการตัดสินใจ (Decide) สร้างสรรค์งานของผู้ประพันธ์^๖ ต่อมา วิลเฮล์ม ดิลธาย (Wilhelm Dilthey) ได้พัฒนาอรรถปริวรรตศาสตร์ทั่วไปของชไลเออร์มาเคอร์ให้ครอบคลุมมนุษยศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์ กล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือ เขาพัฒนาอรรถปริวรรตศาสตร์ให้เป็นศาสตร์ที่เข้มข้นและเป็นปรวิสัย (objective) สำหรับใช้เป็นวิธีวิทยา (Methodology) ในการศึกษามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทั้งนี้เพราะเขามองว่า ชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งที่เข้าถึงได้ผ่านการตีความ จริงอยู่ การตีความชีวิต พวกเราอาจเข้าใจประสบการณ์อันมีชีวิต (Lived experience) ผ่านความเข้าใจ ความหมายการกระทำและตัวเราเอง ซึ่งดิลธายมองว่า ความเข้าใจ (Understanding) นี้แหละเป็นหลักการตีความอีกแบบหนึ่ง^๗ ต่อมา มาร์ติน ไฮเด็กเกอร์ (Martin Heidegger) ได้เปลี่ยนโฉมหน้าอรรถปริวรรตศาสตร์เชิงญาณวิทยาสู่ความเป็นอรรถปริวรรตศาสตร์เชิงภววิทยา ไฮเด็กเกอร์กล่าวว่า อรรถปริวรรตศาสตร์ไม่ควรเป็นเพียงวิธีวิทยา

^๕ Joseph Pamplany et al, **Biblical Hermeneutics**, (Thalassery: Vimala Offset Press, 2020), pp. 7-8.

^๖ Monalisha Biswas, "The Development Of Hermeneutics In The Era Of Friedrich Schleiermacher, **Educational Administration: Theory and Practice**, Vol.30 No.5 (2024): 14439.

^๗ Stanley E. Porter & Jason C. Robinson, **Hermeneutics An Introduction to Interpretive Theory**, (United States of America: Eerdmans Publishing, 2011), p. 33.

แต่ควรเป็นปรัชญาสำหรับวิเคราะห์ตีความ ทำความเข้าใจและประเมินปัจจัยของดาซาเยน (Being of Dasein) ทั้งนี้เพราะไฮเด็กเกอร์ไม่เห็นด้วยกับเอ็ดมันท์ ฮุสเซอร์ล (Edmund Husserl) ที่เสนอว่า อีโก้ หรืออัตตา (Ego) เป็นจุดเริ่มต้นของเจตมุงหมาย (Intentionality) ในขณะที่ไฮเด็กเกอร์มีความเห็นต่างว่า ภาวะมีอยู่ในโลกร่วมกับสิ่งอื่น (Being-in-the-world) เป็นพื้นฐานของเจตมุงหมาย เพราะดาซาเยนอยู่กับตัวมันเองและสิ่งอื่นในโลก นอกจากนี้ ไฮเด็กเกอร์ไม่เห็นด้วยกับ เรอเน เดการ์ต (René Descartes) ที่แยกดาซาเยนออกจากปรากฏการณ์ของโลก กล่าวอีกอย่างคือ เดการ์ตแยกประธานผู้รับรู้ (Subject) และสิ่งที่ถูกรับรู้ (objects) ออกจากกัน ซึ่งไฮเด็กเกอร์ไม่เห็นด้วยเลย ด้วยเหตุนี้ เขาจึงเสนอแนวคิด อรรถปริวรรตศาสตร์เชิงภววิทยาที่รวมประธานผู้รับรู้และสิ่งที่ถูกรับรู้เข้าด้วยกัน ตรงกับสำนวนภาษาอังกฤษว่า Being-in-the-world หรือ ภาวะมีอยู่ในโลกร่วมกับสิ่งอื่นนั่นเอง ต่อมา ฮันส์-จอร์จ กาดาเมอร์ (Hans-Georg Gadamer) ได้พัฒนาอรรถปริวรรตศาสตร์ต่อจาก ไฮเด็กเกอร์ ซึ่งจะได้พิจารณาอรรถปริวรรตศาสตร์ของเขาอย่างละเอียดกันต่อไป

อรรถปริวรรตศาสตร์ของฮันส์-จอร์จ กาดาเมอร์

กาดาเมอร์มีความสนใจในปรัชญากรีกโบราณ เช่น แนวคิดของเพลโต สิ่งที่น่าสนใจให้เห็นถึงความสนใจของเขา คือ ผลงานเรื่อง Plato's Dialectical Ethics: Phenomenological Interpretations Relating to Philebus ซึ่งปรับปรุงมาจากดุซฎินิพนธ์ปริญาเอก^{๕๕} แนวคิดของนักปรัชญากรีกโบราณ มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์อรรถปริวรรตศาสตร์ของกาดาเมอร์ ซึ่งเราจะได้พิจารณาอรรถปริวรรตศาสตร์ของเขาตามลำดับดังนี้

แนวคิดเรื่องอคติ (Prejudice)

กาดาเมอร์เป็นนักปรัชญาที่พัฒนาอรรถปริวรรตศาสตร์ต่อจากไฮเด็กเกอร์ กาดาเมอร์ยอมรับ แนวคิดโครงสร้าง-ที่มาก่อนความเข้าใจ (Fore-structure of understanding) ของไฮเด็กเกอร์ สำหรับ ไฮเด็กเกอร์ ภารกิจการตีความ ไม่ควรปล่อยให้โครงสร้าง-ที่มาก่อนความเข้าใจมาครอบงำความหมายของตัวบท (Meaning of text) ด้วยเหตุนี้กาดาเมอร์จึงแนะนำให้ปลดปล่อยความหมายล่วงหน้า (Foremeaning) เพื่อให้ตัวบท (Text) บอกบางอย่างแก่มนุษย์ในฐานะผู้ตีความ จะอย่างไรก็ดี กาดาเมอร์ยอมรับว่า แม้การตีความจะดำเนินไปโดยไม่ปล่อยให้ความหมายล่วงหน้าเข้ามามีอิทธิพลต่อการทำความเข้าใจ ถึงกระนั้น การตีความยังคงได้รับอิทธิพลจากอคติ (Prejudice) ที่ซ่อนอยู่ ซึ่งอคตินี้มีผลต่อการทำความเข้าใจอย่าง

^{๕๕} A. Kadir Cucen, "Is Heidegger's Hermeneutics an Interpretation of Being of Dasein?", *European Journal of Multidisciplinary Studies*, Vol. 2 No. 5 (May-August 2017): 253-254.

^{๕๖} Stanley E. Porter & Jason C. Robinson, *Hermeneutics An Introduction to Interpretive Theory*, (United States of America: Eerdmans Publishing, 2011), pp. 81-82.

หลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ กาดาเมอร์จึงเสนอแนะให้นำอคติออกในขณะที่กำลังทำความเข้าใจตัวบท (Text) แต่กาดาเมอร์ไม่ได้เสนอให้กำจัดอคติทิ้งอย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้เพราะกาดาเมอร์ยอมรับว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตในประวัติศาสตร์ (Historical being) ดำรงอยู่ในประเพณี ความจริงทางประวัติของมนุษย์ได้หลอมรวมให้กลายเป็นอคติของมนุษย์แต่ละคน ฉะนั้น เขาจึงแนะนำให้คัดลอกในขณะทำความเข้าใจตัวบท (Text) เท่านั้น^{๑๐}

กาดาเมอร์ได้อธิบายต่อไปอีกว่า ในยุคเรืองปัญญา (Age of Enlightenment) ได้มีการแบ่งอคติออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) อำนาจ (Authority) หมายถึง ผลของการไม่ใช่เหตุผล (๒) ความเร่งรีบเกินไป (Overhastiness) หมายถึง ความผิดพลาดของการใช้เหตุผล ซึ่งกาดาเมอร์ได้ยอมรับประเภทของอคติข้างต้นนี้ กาดาเมอร์กล่าวว่า ความเร่งรีบเกินไป (Overhastiness) เป็นรูปแบบของอคติที่เลวซึ่งจำเป็นต้องกำจัดออกไป ในขณะที่อำนาจ (Authority) กาดาเมอร์ยังคงมีความกังวลอยู่ว่า ควรจะยกเลิกหรือไม่ ทั้งนี้เพราะหากศักดิ์ศรีของอำนาจเข้าไปแทนการตัดสินของบุคคล อำนาจก็จะกลายเป็นแหล่งของอคติ และส่งผลทำให้การใช้เหตุผลมีความผิดพลาด ด้วยเหตุนี้ กาดาเมอร์จึงพยายามเปิดเผยให้เห็นถึงสาระสำคัญของอำนาจว่า อำนาจตั้งอยู่บนพื้นฐานการยอมรับความรู้ของบุคคลผู้เหนือกว่า และมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดที่ว่า คำพูดของผู้มีอำนาจไม่ไร้เหตุผลและไม่เป็นไปตามอำเภอใจ แต่บางครั้งก็สามารถพบได้ว่า คำพูดของผู้มีอำนาจไร้เหตุผลและเป็นไปตามอำเภอใจ^{๑๑} ด้วยเหตุนี้ อำนาจจึงถูกมองในฐานะเป็นสิ่งที่ขัดขวางต่อเสรีภาพในการใช้เหตุผลของบุคคล^{๑๒}

นอกจากนี้ กาดาเมอร์ยอมรับว่า มนุษย์ไม่สามารถปลดปล่อยตัวเองออกจากประเพณีได้ในการตรวจสอบอดีต เพราะมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตทางประวัติศาสตร์ (Historical being) ที่ไม่สามารถปฏิเสธประวัติศาสตร์ได้ ด้วยเหตุนี้ ประเพณีจึงมีความเชื่อมโยงกับอคติและมีอิทธิพลต่อการทำความเข้าใจหรือการตีความของมนุษย์^{๑๓} จะอย่างไรก็ตาม แมื่อกาดาเมอร์จะยอมรับว่า อคติ อำนาจและประเพณีมีอิทธิพลต่อการตีความตัวบท แต่กาดาเมอร์ก็ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า เมื่อมนุษย์กำลังตีความตัวบท (Text) จำต้องปลดปล่อยอคติ อำนาจและประเพณีดังกล่าวออกไปก่อน เพื่อให้การตีความตัวบทมีความถูกต้อง^{๑๔}

^{๑๐} Karl Simms, *Hans-Georg Gadamer*, (New York: Routledge, 2015), pp. 69-72.

^{๑๑} *Ibid.*, pp. 72-73.

^{๑๒} Hans-Georg Gadamer, *Truth and Method*, Translation revised by Joel Weinsheimer and Donald G. Marshall, second edition, (London: Bloomsbury, 2004), p. 291.

^{๑๓} Karl Simms, *Hans-Georg Gadamer*, (New York: Routledge, 2015), p. 74, 76.

^{๑๔} *Ibid.*, p. 76.

อย่างไรก็ดีไม่ควรเข้าใจว่า อคติตามธรรมชาติของกาดามเมอร์ หมายถึง ความลำเอียงอย่างที่เราคุ้นกันในสังคมไทย เพราะจริง ๆ แล้ว อคติตามธรรมชาติของเขา หมายถึง ความเชื่อหรือความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ในอดีตที่ทำหน้าที่เป็นกรอบอ้างอิงให้มนุษย์เข้าใจโลกและสิ่งรอบตัวในปัจจุบันได้ดีขึ้น^{๑๕}

แนวคิดเรื่องขอบฟ้า (Horizon)

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตทางประวัติศาสตร์ (Historical being) แมื่กาดามเมอร์จะเสนอให้ตรวจสอบเหตุการณ์เชิงประวัติศาสตร์อย่างภววิสัยหรือใช้หลักการวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) ในการตรวจสอบประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ยังคงส่งผลกระทบต่อการศึกษาอย่างปฏิเสธไม่ได้ เพราะมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ การตระหนักถึงความเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากประวัติศาสตร์ ตามธรรมชาติของกาดามเมอร์ จึงหมายถึง การตระหนักถึงสถานการณ์เชิงการศึกษา (Hermeneutical Situation) คำว่า สถานการณ์ (Situation) หมายถึง สิ่งที่น่าเสนอจุดยืนเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการมองเห็นที่จำกัด ซึ่งสถานการณ์มีส่วนทำให้บรรพปวงศาตร์ดำเนินไปได้ อย่งไรก็ดี การตระหนักถึงสถานการณ์เป็นเรื่องยาก เพราะแนวคิดเกี่ยวกับสถานการณ์มีหลักการว่า พวกเราไม่ได้อยู่ข้างนอกสถานการณ์ และพวกเราไม่สามารถรู้สถานการณ์อย่างภววิสัย ฉะนั้น การกิจเกี่ยวกับการแสวงหาความชัดเจนในข้อเท็จจริงภายในสถานการณ์จึงไม่สำเร็จ ต่อมา กาดามเมอร์ได้เสนอแนวคิดสำคัญอีกหนึ่งแนวคิดในบรรพปวงศาตร์ของเขา คือ ขอบฟ้า (Horizon) ซึ่งหมายถึง ขอบเขตการมองเห็นทุกสิ่งจากจุดเฉพาะ ซึ่งกาดามเมอร์ประยุกต์ใช้แนวคิด “ใจที่คิด (Thinking mind)” ในการกล่าวถึงความแคบของขอบฟ้า ความเป็นไปได้ของการขยายขอบฟ้า การเปิดขอบฟ้าใหม่ เป็นต้น และในอีกด้านหนึ่ง ตามประเพณีทางปรัชญา ขอบฟ้า (Horizon) หมายถึง การมองเห็นได้อย่างจำกัด ส่วนการมีขอบฟ้า (To have an horizon) หมายถึง การมองเห็นความสัมพันธ์ของทุกสิ่งภายในขอบฟ้าไม่ว่าจะอยู่ใกล้หรือไกล ใหญ่หรือเล็กได้อย่างไม่จำกัด และสถานการณ์เชิงการศึกษา (Hermeneutical Situation) จึงดำเนินไปโดยการได้รับขอบฟ้าที่ถูกต้องจากการสอบถามที่เกิดจากการเผชิญหน้ากับประเพณี^{๑๖}

กาดามเมอร์กล่าวว่า มนุษย์ในฐานะผู้ตีความจะต้องนำตัวเองเข้าไปในอีกหนึ่งสถานการณ์เพื่อทำความเข้าใจมัน หมายความว่า ในการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ มนุษย์จะต้องพาตัวเองเข้าไปในขอบฟ้าจากสิ่งที่ตัวบท (Text) กำลังบอก อย่งไรก็ดี การทำเช่นนี้ยังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจ โดย กาดามเมอร์ได้เปรียบเทียบการรับขอบฟ้าทางประวัติศาสตร์และการสนทนาที่หมอสอนทากับผู้ป่วยว่า หมอพยายามเข้าใจคนป่วย หมอค้นหาอาการเจ็บป่วยของคนป่วยได้อย่างจำกัด ส่วนคนป่วยจะเข้าใจตัวเองดีกว่าหมอ

^{๑๕} Hans-Georg Gadamer, *Truth and Method*, Translation revised by Joel Weinsheimer and Donald G. Marshall, second edition, (London: Bloomsbury, 2004), pp. 289-290.

^{๑๖} Karl Simms, *Hans-Georg Gadamer*, (New York: Routledge, 2015), pp. 77-78.

แต่หม้ออาจจะไม่เห็นด้วยกับคนป่วยเลย ทำนองเดียวกัน ตัวบท (Text) ถูกผู้ตีความทำความเข้าใจในเชิงประวัติศาสตร์ในแง่ที่ผู้ตีความตระหนักถึงขอบฟ้าที่ถูกสร้างขึ้นซึ่งพอเข้าใจได้ แต่ระดับการตีความเพื่อทำความเข้าใจเชิงลึก ผู้ตีความจะได้รับความรู้เชิงลึกผ่านการสนทนากับตัวบท อย่างไรก็ตาม กาดาเมอร์ไม่ได้หมายความว่า มนุษย์ไม่สามารถค้นพบข้อเท็จจริงหรือข้อมูลอันเป็นจริงจากการอ่านตัวบทในเชิงประวัติศาสตร์ เพียงแต่ได้สละข้ออ้างเพื่อค้นหาความจริงที่ถูกต้องในอดีตและเป็นที่เข้าใจสำหรับตัวเอง ดังนั้น กาดาเมอร์จึงได้แก้ไขปัญหาความยุ่งยากนี้ ด้วยการเสนอให้ขอบฟ้ามีฐานะเป็นที่เปิดเผยมากกว่าปกปิด หมายความว่า ผู้ตีความเมื่อกำลังตีความตัวบทจากอดีต ควรนำตัวเองเข้าไปในรูปแบบขอบฟ้าเชิงประวัติศาสตร์ซึ่งตัวบทบอก อย่างไรก็ตาม สิ่งนี้ไม่ได้หมายความว่า มีขอบฟ้าอันไกลโพ้นและไม่ต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง มนุษย์ในฐานะสิ่งมีชีวิตทางประวัติศาสตร์ก็กำลังเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องผ่านประวัติศาสตร์ แม้ขอบฟ้าก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน ดังนั้น ขอบฟ้าจึงเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและเคลื่อนไหวไปพร้อมกับมนุษย์ และขอบฟ้าของมนุษย์ในอดีตซึ่งดำรงอยู่ในรูปแบบประเพณีก็เคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอด้วยเช่นกัน^{๑๗}

อย่างไรก็ดี หากขอบฟ้าของอดีตเคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอ แล้วมันกลายเป็นเป็นสิ่งเดียวกันกับขอบฟ้าในปัจจุบัน มนุษย์จะทำอะไร ในประเด็นนี้ กาดาเมอร์เสนอให้หลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดเกี่ยวกับความคิดที่ว่า ขอบฟ้าของปัจจุบันประกอบด้วยชุดความเห็นและการประเมินที่คงที่ เพราะแท้ที่จริงขอบฟ้าของปัจจุบันอยู่ในกระบวนการการถูกก่อร่างอย่างต่อเนื่อง เพราะมนุษย์ตรวจสอบอคติทั้งหมดของตนอย่างต่อเนื่อง ในแง่นี้ การกำจัดอคติออกไปย่อมทำให้ขอบฟ้าอันไกลโพ้นเคลื่อนไหวไปได้หรือมองได้ในแง่บวกมากขึ้น ฉะนั้น อคติและขอบฟ้าจึงมีความเชื่อมโยงกัน และความเชื่อมโยงระหว่างอคติและขอบฟ้าจึงทำให้กาดาเมอร์เสนอแนวคิดสำคัญคือ การหลอมรวมขอบฟ้า (Fusion of horizon) ซึ่งหมายถึง การที่ผู้ตีความเข้าไปรู้ความหมายของตัวบทโดยนำความเห็นและความเป็นไปได้มาช่วยสร้างสิ่งที่ตัวบทบอกอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม การหลอมรวมขอบฟ้าเป็นหนึ่งในรูปแบบการสนทนาซึ่งไม่ใช่การสนทนาจริง แต่เป็นการทำความเข้าใจตัวบทของผู้ตีความ^{๑๘}

กล่าวโดยสรุป กาดาเมอร์ยอมรับว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตในทางประวัติศาสตร์ที่อคติ อำนาจประเพณีมีอิทธิพลต่อการตีความตัวบท อย่างไรก็ตาม กาดาเมอร์เสนอให้พยายามตีความตัวบทอย่าง ภาววิสัยมากที่สุด นอกจากนี้ กาดาเมอร์ยอมรับว่า อคติ (ความเชื่อหรือความเข้าใจ) มีความเชื่อมโยงกับขอบฟ้า หมายความว่า มนุษย์ดำรงอยู่ในประเพณี ถูกประเพณีหล่อหลอมจนกลายเป็นอคติ และอคติดังกล่าวนี้มีผลต่อขอบฟ้าของมนุษย์ ขอบฟ้าของมนุษย์จะกว้างหรือแคบ จะไกลหรือใกล้ขึ้นอยู่กับอคติ ด้วยเหตุนี้

^{๑๗} Ibid., pp. 79-80.

^{๑๘} Ibid., pp. 80-81.

กาดามาเมออร์จึงเสนอให้มนุษย์ปลดปล่อยอคติออกในขณะที่ความตัวบทเพื่อเข้าใจความหมายของตัวบทได้อย่างถูกต้องมากที่สุด

การตีความอุปาลิวาสสูตรโดยใช้อรรถปริวรรตศาสตร์ของฮันส์-จอร์จ กาดามาเมออร์

ตามที่ได้เกริ่นนำในเบื้องต้นว่า อุปาลิวาสสูตรเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยข้อถกเถียงเกี่ยวกับคำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธเจ้าและนิครนถนาฏบุตร ซึ่งในที่นี่ จะได้พิจารณาคำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธเจ้าก่อน ลำดับต่อมา จะพิจารณาคำสอนเรื่องกรรมของนิครนถนาฏบุตร และท้ายที่สุด จะตีความโดยใช้อรรถปริวรรตศาสตร์ของฮันส์-จอร์จ กาดามาเมออร์

คำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธเจ้า

กรรมตามทรรศนะของพระพุทธเจ้า หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) กายกรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาทางกาย (๒) วจีกรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาทางวาจา (๓) มโนกรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาทางใจ^{๑๙}

พระพุทธเจ้าทรงจำแนกกรรม ๓ ประเภทโดยใช้คุณภาพเป็นเกณฑ์ กล่าวคือ (๑) กายกรรมมี ๒ ชนิด ประกอบด้วย กายกรรมฝ่ายอกุศล ได้แก่ การฆ่าสัตว์ การขโมยทรัพย์สินบุคคลอื่น การประพฤตินอกใจคู่ครองของตน กายกรรมฝ่ายกุศล ได้แก่ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การไม่ขโมยทรัพย์สินบุคคลอื่น การไม่ประพฤตินอกใจคู่ครองของตน (๒) วจีกรรมมี ๒ ชนิด ประกอบด้วย วจีกรรมฝ่ายอกุศล ได้แก่ การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ การพูดเพ้อเจ้อ วจีกรรมฝ่ายกุศล ได้แก่ การงดเว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ (๓) มโนกรรมมี ๒ ชนิด ประกอบด้วย มโนกรรมฝ่ายอกุศล ได้แก่ การเพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของบุคคลอื่น การพยาบาทปองร้ายเขา การมีความเห็นผิด มโนกรรมฝ่ายกุศล ได้แก่ การไม่เพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของบุคคลอื่น การไม่พยาบาทปองร้ายเขา การมีความเห็นถูกต้อง^{๒๐}

กรรมตามทรรศนะของพระพุทธเจ้ามีความสัมพันธ์กับวิบากหรือผลของกรรม หมายความว่า เมื่อมีการทำกรรม วิบากจะเกิดขึ้นตามมา เช่น นาย ก. ขโมยทรัพย์สินของบุคคลอื่นซึ่งผิดตามประมวล เขาย่อมถูกตำรวจจับกุมตัวมาดำเนินคดีตามกฎหมาย และ พระพุทธองค์ได้แบ่งวิบากกรรมออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) อกุศลวิบาก หมายถึง ผลของกรรมชั่ว (๒) กุศลวิบาก หมายถึง ผลของกรรมดี

^{๑๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๓/๕๕.

^{๒๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๗/๓๖๑-๓๖๒.

คำสอนเรื่องกรรมของนิครนถนาฎบุตร

กรรมตามทฤษฎีนิครนถนาฎบุตร หมายถึง การกระทำ ซึ่งนิครนถนาฎบุตรจะใช้คำว่า “ทัณฑะ” แทนคำว่า “กรรม” แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) กายทัณฑะ คือ การกระทำทางกาย (๒) วจีทัณฑะ หมายถึง การกระทำทางวาจา (๓) มโนทัณฑะ หมายถึง การกระทำทางใจ^{๒๑} ส่วนคำว่า กรรมตามทฤษฎีของนิครนถนาฎบุตร หมายถึง ผลของกรรมหรืออณูกรรม^{๒๒} อณูกรรมมีบทบาทในแง่ทำให้ชีวะเศร้าหมอง ไม่บริสุทธิ์ เมื่อชีวะเศร้าหมองไม่บริสุทธิ์ ชีวะจะทำการใหม่ และอณูกรรมจะถูกตัดหาดีดุดให้เข้ามาติดชีวะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ^{๒๓} อณูกรรมแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มย่อย ดังนี้

อณูกรรมกลุ่มที่ ๑ คือ ฆาติกรรม เป็นกรรมทำลายความบริสุทธิ์ของชีวะ มี ๔ ประเภท ประกอบด้วย (๑) ฆยานาวรณียกรรม คือ อณูกรรมที่ทำให้ชีวะไม่สามารถรู้แจ้งได้ (๒) ทรศนาวรณียกรรม คือ อณูกรรมที่ทำให้ชีวะไม่สามารถบรรลุญาณทัสนะได้ (๓) โมนนียกรรม หมายถึง อณูกรรมที่ทำให้ชีวะเกิดความลุ่มหลง เข้าใจคลาดเคลื่อน (๔) อนตรายกรรม หมายถึง อณูกรรมที่ทำให้ชีวะไม่ได้ใช้ศักยภาพหรือป้องกันไม่ให้ทำความดี

อณูกรรมกลุ่มที่ ๒ คือ อฆาติกรรม เป็นกรรมที่ไม่ทำลายความบริสุทธิ์ของชีวะ มี ๔ ประเภท ประกอบด้วย (๑) เวทนียกรรม หมายถึง อณูกรรมที่ทำให้เกิดอารมณ์ต่าง ๆ เช่น ความสุข ความทุกข์ ความเจ็บปวด (๒) นามกรรม หมายถึง อณูกรรมที่สรรค์สร้างสัตว์ให้มีรูปร่างและอุปนิสัยแตกต่างกัน (๓) โคตรกรรม หมายถึง อณูกรรมที่กำหนดสถานภาพของสัตว์ให้มีความแตกต่างกัน (๔) อายุกรรม หมายถึง อณูกรรมที่กำหนดอายุขัยของสัตว์^{๒๔}

จะเห็นได้ว่า คำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธเจ้าและนิครนถนาฎบุตรมีความละม้ายคล้ายคลึงกัน กล่าวคือพระศาสดาทั้งสองเห็นร่วมกันว่า กรรมมี ๓ ประเภท ได้แก่ กรรมทางกาย กรรมทางวาจา และกรรมทางใจ และกรรมดังกล่าวจะมีวิบากตามมาเสมอ แต่ก็มีบางประเด็นที่แตกต่างกัน กล่าวคือ (๑) พระพุทธเจ้าทรงมีทฤษฎีว่า วิบากกรรมมี ๒ ประเภท ได้แก่ อกุศลวิบาก และกุศลวิบาก ในขณะที่นิครนถนาฎบุตรมีทฤษฎีว่า วิบากกรรมหรืออณูกรรมมี ๒ กลุ่มหลัก ได้แก่ ฆาติกรรม และอฆาติกรรม ซึ่งใน ๒ กลุ่มหลัก มีวิบากย่อยจำนวนมาก (๒) นิครนถนาฎบุตรใช้คำศัพท์ว่า “ทัณฑะ” เพื่อสื่อความหมายถึง “กรรม/การกระทำ” ใช้คำศัพท์ว่า “กรรม/อณูกรรม” เพื่อสื่อความหมายถึง “ผลของกรรม” ในขณะที่พระพุทธเจ้าทรงใช้คำศัพท์ว่า “กรรม” เพื่อสื่อความหมายถึง “การกระทำ” อย่างตรงตัว ใช้คำศัพท์ว่า

^{๒๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๖/๕๔.

^{๒๒} สุมาลี มหณรงค์ชัย, ภูมิปัญญาอินเดียโบราณ: ประวัติศาสตร์และปรัชญา ทางสายกลาง พุทธ พราหมณ์ เชน, (กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์, ๒๕๖๒), หน้า ๑๔๑.

^{๒๓} ประยงค์ แสนบุราณ, ปรัชญาอินเดีย, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๔๗.

^{๒๔} สุมาลี มหณรงค์ชัย, ภูมิปัญญาอินเดียโบราณ: ประวัติศาสตร์และปรัชญา ทางสายกลาง พุทธ พราหมณ์ เชน, หน้า ๑๕๑-๑๕๒.

“วิพาก” เพื่อสื่อความหมายถึง “ผลของกรรม” กล่าวสรุปโดยภาพรวม พระพุทธเจ้าและนิครนถนาฏบุตร มีทรรศนะเกี่ยวกับคำสอนเรื่องกรรมและผลของกรรมเหมือนกันและแตกต่างกันในบางประเด็น

ข้อถกเถียงเรื่องกรรมตามทรรศนะของพระพุทธเจ้าและนิครนถนาฏบุตร

ในอุปาลิวาทสูตร ระบุว่า อุบาลีคฤหบดีลูกศิษย์ของนิครนถนาฏบุตรได้เข้าไปสนทนาเรื่องกรรมกับพระพุทธเจ้า ทั้งสองฝ่ายต่างมีจุดยืนชัดเจน โดยผู้เขียนสามารถสรุปใจความเรื่องราวในอุปาลิวาทสูตรได้ว่า อุบาลีคฤหบดีลูกศิษย์ของนิครนถนาฏบุตรเมื่อเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ชวนพระพุทธองค์สนทนาเรื่องกรรม ได้กล่าวว่า กายกรรมหรือกายทัณตะมีผลมากที่สุด จะอย่างไรก็ดี พระพุทธเจ้าทรงย้อนถามอุบาลีคฤหบดีว่า นิครนถ์เมื่อตายไปแล้ว จะไปบังเกิด ณ ที่ไหน อุบาลีคฤหบดีตอบว่า นิครนถ์เมื่อตายไปแล้วจะต้องไปบังเกิดในหม่อมโนมยเทพเพราะมีใจผูกพัน พระพุทธเจ้าเลยย้อนถามเขาว่า เมื่อก็เจ้ายังกล่าวอยู่เลยว่า กายกรรมหรือกายทัณตะมีผลมากที่สุด เหตุใดเจ้าถึงกลับพูดว่า นิครนถ์เมื่อตายไปแล้วจะต้องบังเกิดในหม่อมโนมยเทพเพราะมีใจผูกพัน คำพูดของเธอขัดแย้งในตัวเองแล้ว จะอย่างไรก็ตาม อุบาลีคฤหบดียังคงยืนยันเหมือนเดิมว่า กายกรรมหรือกายทัณตะมีผลมากที่สุด พระพุทธเจ้าทรงย้อนถามอุบาลีคฤหบดีว่า สมมติว่า ชายคนหนึ่งในเมืองนาลันทาประสงค์จะฆ่าคนในหมู่บ้านนาลันทาให้ตายเพียงชั่วพริบตาเดียว เขาจะสามารถทำได้หรือไม่ อุบาลีคฤหบดีตอบว่า แม้คน ๑๐-๕๐ คน ก็ไม่สามารถฆ่าคนในหมู่บ้านนาลันทาให้ตายเพียงชั่วพริบตาเดียวได้ ต่อมา พระพุทธเจ้าทรงย้อนถามอีกว่า สมมติว่า นักบวชผู้มีอิทธิทางใจกล่าวว่า เราประสงค์จะทำหมู่บ้านนาลันทาแห่งนี้ให้เป็นเถ้าด้วยจิตประทุษร้ายเพียงครั้งนี้นักบวชท่านนี้จะสามารถทำได้หรือไม่ อุบาลีคฤหบดีตอบว่า นักบวชผู้มีอิทธิทางใจท่านนี้สามารถทำหมู่บ้านนาลันทา ๑๐-๕๐ แห่งให้เป็นเถ้าได้ด้วยจิตประทุษร้ายเพียงครั้งเดียว พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า คำพูดของเธอขัดแย้งในตัวเอง หมายความว่า เธอยอมรับเองว่า กายกรรมหรือกายทัณตะมีผลมากที่สุด แต่เธอกลับยอมรับการกระทำทางใจ (มโนทัณตะ) ของนักบวชผู้มีอิทธิที่ว่าสามารถทำให้หมู่บ้านนาลันทากลายเป็นเถ้าด้วยจิตประทุษร้ายเพียงครั้งเดียวได้ และเธอก็ปฏิเสธว่า แม้คน ๑๐-๕๐ คน ก็ไม่สามารถฆ่าคนในหมู่บ้านนาลันทาให้ตายได้เพียงชั่วพริบตาเดียวกัน การยอมรับการกระทำทางใจ (มโนทัณตะ) ในกรณีนักบวชผู้มีอิทธิว่ามีผลมาก ทำให้คำพูดของเธอที่ว่า กายกรรมหรือกายทัณตะ ชัดแย้งในตัวเอง^{๒๕}

จะเห็นได้ว่า เนื้อหาในอุปาลิวาทสูตรเกี่ยวกับคำสอนเรื่องกรรมของศาสดา ๒ ท่าน มีคำอธิบายแตกต่างกันในบางประเด็นกล่าวคือ พระพุทธเจ้าทรงมีทรรศนะว่า มโนกรรมมีผลมากที่สุด นิครนถนาฏบุตร^{๒๖} มีทรรศนะว่า กายทัณตะมีผลมากที่สุด ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตีความโดยใช้อรรถปริวรรตศาสตร์ของกาดามเมอร์

^{๒๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๒-๖๔/๖๐-๖๒.

^{๒๖} แม้ในเนื้อหาของอุปาลิวาทสูตร อุบาลีคฤหบดีจะสนทนาเรื่องกรรมกับพระพุทธเจ้า แต่ผู้เขียนขออนุญาตใช้ชื่อของนิครนถนาฏบุตร เพราะอุบาลีคฤหบดีได้นำคำสอนเรื่องกรรมของนิครนถนาฏบุตร มาสนทนากับพระพุทธเจ้า.

การตีความอุปาลิวัตสูตรโดยใช้อรรถปริวรรตศาสตร์ของฮันส์-จอร์จ กาดาเมอร์

ในการตีความอุปาลิวัตสูตรโดยใช้อรรถปริวรรตศาสตร์ของกาดาเมอร์ ผู้เขียนมีภารกิจที่จะแสวงหาคำตอบว่า เหตุใดพระพุทธเจ้าจึงมีทรรศนะว่ามโนกรรมหรือกรรมทางใจมีผลมากที่สุด เหตุใด นิครนถนาฏบุตรจึงมีทรรศนะว่ากายทัณฑะหรือกรรมทางกายมีผลมากที่สุด

เบื้องต้น ต้องย้อนกลับไปพิจารณาแนวคิดอรรถปริวรรตศาสตร์ของอรรถปริวรรตศาสตร์ของฮันส์-จอร์จ กาดาเมอร์ ซึ่งสามารถสรุปใจความได้ว่า มนุษย์ดำรงอยู่ในประเพณี ถูกประเพณีหล่อหลอมจนกลายเป็นอคติ (Prejudice) และอคติดังกล่าวนี้นี้มีผลต่อขอบฟ้าของมนุษย์ (Horizon) คำว่า ขอบฟ้า หมายถึง ขอบเขตการมองเห็นทุกสิ่งจากจุดเฉพาะ ขอบฟ้าของมนุษย์จะกว้างหรือแคบ จะไกลหรือใกล้ ขึ้นอยู่กับอคติ และที่สำคัญ อคติ (Prejudice) ตามทรรศนะกาดาเมอร์ ไม่ใช่ความลำเอียงเหมือนที่เข้าใจกันในสังคมไทย แต่หมายถึง ความเชื่อหรือความเข้าใจที่ทำหน้าที่เป็นกรอบอ้างอิงให้มนุษย์เข้าใจโลกและสิ่งรอบตัวได้ดีขึ้น ดังนั้น เมื่อใช้แนวคิดเรื่องอคติและขอบฟ้าในอรรถปริวรรตศาสตร์ของกาดาเมอร์ มาตีความคำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธเจ้าและนิครนถนาฏบุตร จึงมีคำอธิบายดังนี้

อคติ (Prejudice) คือ ความเชื่อหรือความเข้าใจของพระพุทธเจ้า ก็คือว่า พระพุทธเจ้าทรงมีความเห็นว่า กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา (ความจงใจ) เจตนามีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลกระทำการทางกาย วาจา ใจ ดังข้อความในนิพเพติกสูตรว่า “เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำการด้วยกาย วาจา ใจ”^{๒๗} และตั้งข้อความในยมกวรรค ธรรมบทว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ”^{๒๘} พระพุทธพจน์ข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นได้ว่า ใจมีบทบาทสำคัญในการทำกรรมทุกอย่าง และที่สำคัญ บุคคลผู้มีใจประกอบด้วยคุณวิเศษ เช่น ฌาน อภิญญา ย่อมสามารถบันดาลสิ่งต่าง ๆ ได้ตามปรารถนาและเกินขีดความสามารถของมนุษย์ทั่วไปได้ ดังกรณีตัวอย่างนักบวชผู้มีอิทธิที่สามารถบันดาลหมู่บ้านนาแล่นทำให้กลายเป็นเจ้าธูลีด้วยจิตประทุษร้ายเพียงครั้งเดียว ด้วยเหตุนี้ อคติ (Prejudice) หรือความเชื่อความเข้าใจดังกล่าวข้างต้นจึงกำหนดขอบฟ้า (Horizon) ของพระพุทธองค์ทรงมีทรรศนะว่า มโนกรรมมีผลมากที่สุด

อคติ (Prejudice) คือ ความเชื่อหรือความเข้าใจของนิครนถนาฏบุตร ก็คือว่า นิครนถนาฏบุตรมีความเห็นว่า กายทัณฑะหรือกรรมทางกายมีผลมากที่สุด ทั้งนี้เพราะตามทรรศนะของนิครนถนาฏบุตรหรือศาสดาของศาสนาเซน ได้แบ่งสสาร (Substance) ออกเป็น ๒ ประเภทหลัก ได้แก่ (๑) ชีวะ หมายถึง วิญญาณที่ประกอบด้วยสัมปชัญญะ ซึ่งคล้ายอาตมันในศาสนาฮินดู (๒) อชีวะ หมายถึง สิ่งที่ไม่ใช่วิญญาณและไม่มีสัมปชัญญะ สิ่งที่ถูกจัดอยู่ในอชีวะ ประกอบด้วย ปุทฺถล (วัตถุ) ธรรมะ (การเคลื่อนที่) อธรรมะ

^{๒๗} อจ.ฉกภ. (ไทย) ๒๒/๖๒/๕๗๗.

^{๒๘} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑/๒๓.

(การหยุดนิ่ง) กาล (เวลา) อากาศ (ที่ว่าง) นิครนถนาฏบุตรมีความเชื่อว่า อนุกรรมหรือผลของกรรม มีผลทำให้ชิวะสูญเสียสัมปชัญญะ ยิ่งอนุกรรมเกาะติดชิวะมากเท่าไร ชิวะจะสูญเสียสัมปชัญญะมากเท่านั้น กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ อนุกรรมเป็นสิ่งที่ทำให้ชิวะเศร้าหมองนั่นเอง^{๒๙} ด้วยเหตุนี้ นิครนถนาฏบุตรจึงแนะนำให้กำจัดอนุกรรมหรือกรรมเก่าด้วยการบำเพ็ญตบะทรมานร่างกายให้ลำบาก เพื่อให้ชิวะบริสุทธิ์ หลุดพ้นจากความทุกข์^{๓๐} การที่นิครนถนาฏบุตรเสนอให้กำจัดอนุกรรมด้วยการทรมานร่างกาย สะท้อนให้เห็นความเชื่อของท่านว่า ชิวะตามทรรศนะของท่านเป็นสสาระ (Substance) การทำให้ชิวะบริสุทธิ์จะต้องทรมานร่างกายเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ อคติ (Prejudice) หรือความเชื่อความเข้าใจดังกล่าวข้างต้นจึงกำหนดขอบฟ้า (Horizon) ของนิครนถนาฏบุตร ทำให้ท่านมีทรรศนะว่า กายทัณตะมีผลมากที่สุด

จะเห็นได้ว่า คำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธเจ้าและนิครนถนาฏบุตรมีความแตกต่างในประเด็นว่า ด้วยผลของกรรม เพราะพระศาสดาทั้งสองมีอคติ (ความเชื่อหรือความเข้าใจ) คนละชุด อคติดังกล่าวจึงส่งผลทำให้แต่ละท่านมีขอบฟ้าเกี่ยวกับกรรมแตกต่างกัน

อย่างไรก็ดี อาจถูกโต้แย้งภายหลังได้ว่า พระพุทธเจ้าตัดกิเลสพร้อมกับอาสวะได้อย่างสิ้นเชิง เหตุใดในบทความนี้จึงอธิบายว่า พระพุทธเจ้าทรงมีอคติ อีกประการหนึ่ง นิครนถนาฏบุตรมีความบริสุทธิ์ มีญาณทัศนะ เหตุใดในบทความนี้จึงอธิบายว่า นิครนถนาฏบุตรมีอคติ การกล่าวว่า พระศาสดาทั้งสองมีอคติเหมือนกำลังยึดยึดความไม่บริสุทธิ์คืออคติให้กับท่าน ทั้งที่ท่านไม่มีอคติเลย ข้อโต้แย้งนี้สามารถตอบได้ว่า คำว่า อคติ ตามแนวคิดของกาดาเมอร์ ไม่ใช่ความลำเอียงเพราะรัก เกลียดชัง หลงหรือกลัว อันเป็นฝ่ายอุกุศล แต่หมายถึง ความเชื่อหรือความเข้าใจที่ทำหน้าที่เป็นกรอบอ้างอิงให้มนุษย์เข้าใจโลก และสิ่งรอบตัวได้ดีขึ้น ในแง่นี้ คำว่า อคติ ตามแนวคิดของเขาจึงเป็นคำกลาง ๆ (Neutral term) ไม่ใช่คำที่มีความหมายเชิงลบ (Negative term) ดังนั้น การอธิบายว่า พระพุทธเจ้าทรงมีอคติ นิครนถนาฏบุตรมีอคติ จึงไม่ใช่การยึดยึดความไม่บริสุทธิ์คืออคติให้กับท่าน แต่เป็นการอธิบายว่า พระศาสดาทั้งสองมีความเชื่อหรือความเข้าใจแบบนี้

^{๒๙} สุนทร ฌ รั้งซี, **ปรัชญาอินเดีย: ประวัติและลัทธิ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

^{๓๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๗๙/๑๘๒.

บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า อุปาลิวาทสูตรเป็นพระสูตรเกี่ยวกับคำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธเจ้า และนิครนถนาฎบุตร ฝ่ายพระพุทธเจ้ามีทรรศนะว่า มโนกรรมมีผลมากที่สุด ส่วนฝ่ายนิครนถนาฎบุตร มีทรรศนะว่า กายทัณฑะหรือกายกรรมมีผลมากที่สุด ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงได้ใช้อรรถปริวรรตศาสตร์ของกาดาเมอร์ตีความคำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธเจ้าและนิครนถนาฎบุตรในอุปาลิวาทสูตร พบว่า (๑) อคติ (Prejudice) คือ ความเชื่อหรือความเข้าใจของพระพุทธเจ้า ก็คือว่า ใจมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลกระทำความกรรมทางกาย วาจา ใจ และสภาวะธรรมทั้งหมดตามทรรศนะของพระพุทธองค์ล้วนมีใจเป็นประธานทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ อคติ (Prejudice) หรือความเชื่อความเข้าใจดังกล่าวข้างต้นจึงกำหนดขอบฟ้า (Horizon) ของพระพุทธเจ้า ทำให้พระพุทธองค์ทรงมีทรรศนะว่า มโนกรรมมีผลมากที่สุด (๒) อคติ (Prejudice) คือ ความเชื่อหรือความเข้าใจของนิครนถนาฎบุตร ก็คือว่า การทรมานร่างกายให้ได้รับความทุกข์จะทำให้ชีวะบริสุทธิ์หลุดพ้นจากอณูกรรมหรือกรรมเก่า และชีวะตามทรรศนะของท่านก็ถูกจัดอยู่ในฝ่ายสสารด้วย ท่านให้ความสำคัญกับสสาร ด้วยเหตุนี้ อคติ (Prejudice) หรือความเชื่อความเข้าใจดังกล่าวข้างต้นจึงกำหนดขอบฟ้า (Horizon) ของนิครนถนาฎบุตร ทำให้ท่านมีทรรศนะว่า กายทัณฑะมีผลมากที่สุด ดังนั้น การที่พระพุทธเจ้าและนิครนถนาฎบุตรมีทรรศนะแตกต่างในประเด็นว่าด้วยผลของกรรม เพราะพระศาสดาทั้งสองมีอคติ (ความเชื่อหรือความเข้าใจ) คนละชุด อคติดังกล่าวจึงส่งผลทำให้แต่ละท่านมีขอบฟ้าเกี่ยวกับกรรมแตกต่างกัน ในกรณีเช่นนี้ จึงไม่มีฝ่ายใดผิด ไม่มีฝ่ายใดถูกต้องตามแนวคิดของกาดาเมอร์

บรรณานุกรม

- กิริติ บุญเจือ. อรรถปริวรรตในปรัชญาศาสนาและจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๖๐.
- ประยงค์ แสนบุราณ. ปรัชญาอินเดีย. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- สุนทร ณ รัชชี. ปรัชญาอินเดีย: ประวัติและลัทธิ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. ภูมิปัญญาอินเดียโบราณ: ประวัติศาสตร์และปรัชญา ทางสายกลาง พุทธ พราหมณ์ เซน. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์, ๒๕๖๒.

- A. Kadir Cucen. “Is Heidegger’s Hermeneutics an Interpretation of Being of Dasein?”. **European Journal of Multidisciplinary Studies**. Vol. 2 No. 5 (May-August 2017): 252-260.
- Hans-Georg Gadamer. **Truth and Method**. Translation revised by Joel Weinsheimer and Donald G. Marshall. second edition. London: Bloomsbury, 2004.
- Joseph Pamplany et al. **Biblical Hermeneutics**. Thalassery: Vimala Offset Press, 2020.
- Karl Simms. **Hans-Georg Gadamer**. New York: Routledge, 2015.
- Monalisha Biswas. “The Development Of Hermeneutics In The Era Of Friedrich Schleiermacher”. **Educational Administration: Theory and Practice**. Vol.30 No.5 (2024): 14439-14442.
- Stanley E. Porter & Jason C. Robinson. **Hermeneutics An Introduction to Interpretive Theory**. United States of America: Eerdmans Publishing, 2011.